

Andrisová, Anna

Středoevropská křižovatka : Morava ve 20. století

Museologica Brunensia. 2019, vol. 8, iss. 2, pp. 56-60

ISSN 1805-4722 (print); ISSN 2464-5362 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/MuB2019-2-7>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141877>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUZEJNÍ KRITIKA/MUSEUM REVIEW

STŘEDOEVROPSKÁ KŘIŽOVATKA:
MORAVA VE 20. STOLETÍ

ANNA ANDRISOVÁ

<https://doi.org/10.5817/MuB2019-2-7>

Rok 2017, a teda aj 200. výročie od založenia Moravského zemského múzea, priniesli novú expozíciu o súdobých dejinách Moravy. Expozícia s názvom *Středoevropská křižovatka: Morava ve 20. století* vznikla pod vedením kurátora a garanta Jana Břečku na treťom poschodí Ditrichsteinského paláca.¹ Jej cieľom je zmapovať politické, kultúrne i sociálne dejiny tohto historického územia v kontexte českých i stredoeurópskych dejín. Okrem iného sa dotýka aj dôležitých miestnych udalostí, významných moravských osobností či inštitúcií.² Autori si vybrali na spracovanie aktuálnu a diskutovanú tému, keďže v súčasnosti je čoraz viac akcentovaná výučba i pripomínanie si našich novodobých dejín. Zároveň ide o jedinečnú študijnú expozíciu zaoberajúcu sa tematikou, ktorá doteraz nebola v takomto rozsahu spracovaná.

Expozícia je členená do desiatich tematických celkov, ktoré chronologicky dokumentujú dejiny Moravy ešte ako súčasť Rakúska-Uhorska, až po osadenie sochy Jošta v Brne v roku 2015. Nemožno teda nepodotknúť, že ide o veľmi širokú tému, ako do časového, tak i do územného rozsahu. Úvodná téma, *Konec starých časů: Pod vládou dvojhlahvého orla 1905–1914*, oboznamuje návštevníka s ešte jednotnou Rakúsko-Uhorskou monarchiou

1 Moravské zemské muzeum. Výroční zpráva 2017 [online]. Brno: Moravské zemské muzeum, 2018, s. 43 [cit. 2019-07-01]. Dostupný z www: <http://www.mzm.cz/fileadmin/user_upload/vyrocní_zpravy/vyrocní_zprava_mzm_2017_fnl.pdf>.

2 Středoevropská křižovatka: Morava ve 20. století. In *Moravské zemské muzeum* [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupný z www: <<http://www.mzm.cz/stredoevropska-krizovatka/>>.

Obr. 1: Úvodná časť expozície s dominantou lietadla Zlín Z-37 Čmelák (foto: Anna Andrisová, 2019).

Obr. 2: Pohľad na jednu z atypických konštrukcií v expozícii (foto: Anna Andrisová, 2019).

Obr. 3: Exponáty z bývalého legionárskeho múzea v Brne s ich pôvodnými popismi (foto: Anna Andrisová, 2019).

a obdobím posledných rokov vlády rodu Habsburgovcov. Hneď po vstupe do expozície sa návštevník ocitá približne v roku 1905 a prostredníctvom desiatok dobových fotografií sa zoznamuje so „starým“ Brnom. Prostredníctvom rozličných exponátov sú tu prezentované jednotlivé významné moravské osobnosti 19. storočia. Nájdeme tu tak drevenú hlavu Jiřího Mahena, zápis opery Leoša Janáčka či bronzovú plaketu Josefa Hybeša.

V ďalšej časti nazvanej *Moravané v letech Velké války 1914–1918* sa výstava presúva do vojnových rokov, kde dobovými fotografiami a novinovými článkami ilustruje príčiny vzniku prvej svetovej vojny, dianie na fronte, každodenný život v monarchii i dôsledky vojny, ktorými boli rozpad monarchie a vznik nových nástupníckych štátov. Najväčšou dominantou je časť venovaná československým legionárom. Tá je dokumentovaná cez autentické osobné predmety a pamiatky, zís-

kané od bývalých legionárov, ktoré boli súčasťou niekdajšieho brnianskeho legionárskeho múzea.

Masarykovské Československo a Morava 1818–1938 sa zaoberá obdobím medzi dvomi svetovými vojnami. Návštevník sa tak môže dozvedieť niečo o telovýchovnom spolku Sokol, skautingu, bábkovom divadle, Baťovskom fenoméne, vzniku vily Tugendhat či brnianskeho výstavniska, ktorého dôvodom vzniku bola práve pripravovaná Výstava súdobej kultúry, konaná v roku 1928 v Brne. V expozícii je doložená veľkou sto päťdesiat kilogramovou pamätnou knihou, roztvorenou na strane s podpisom T. G. Masaryka.

Postupným nástupom Hitlera k moci a následne schválením Mnichovskej dohody dochádza k vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Práve týmto zriadením a nacistickou okupáciou sa zaoberá ďalšia časť expozície s názvom *Morava ve stínu hákového kříže 1938–1945*. Neľahké roky 2. svetovej vojny, perzekúcie židovského i rómskeho obyvateľstva či domáci a zahraničný odboj sú tu dokladané pomocou dobových fotografií, vyhlášok, väzenského i vojenského odevu a príslušenstva.

Piata časť expozície, pomenovaná *Léta naděje a vzestup totality*, popisuje pätnásť rokov po skončení vojny, pre ktoré je charakteristická snaha o relatívny návrat k demokracii v podobe tzv. tretej republiky a následne nástup komunistickej diktatúry po februárovom prevrate. Pomocou agitačných a propagandistických plagátov, volebných letákov, praporev či upomienkových predmetov z bývalého *Muzea dělnického hnutí Brněnska* je tu vykreslená atmosféra strachu, teroru, čistiek, ale aj základné myšlienky a heslá robotníckeho hnutia.

Zlatá šedesátá a Sovietská okupace – srpen 1968 dokumentujú obdobie uvoľnenia komunizmu, zmiernenie

Obr. 4: Zlatá šedesátá, v popredí skúter ČZ 175 typ 501 (foto: Anna Andrisová, 2019).

Obr. 5: Trojkolové vozidlo Velorex (foto: Anna Andrisová, 2019).

cenzúry a možnosti kultúrneho, vedeckého i hospodárskeho rozmachu. Postupné politické uvoľňovanie, tzv. Pražské jaro, vyústilo do vpádu vojsk Varšavskej zmluvy a následnej okupácie územia, ktorá trvala až do 90. rokov. Návštevník sa na jednej strane oboznamuje s množstvom nových technických vynálezov, napríklad v podobe exponátu Rádiotelevízora Tesla 4002A. Zároveň prostredníctvom zväčšených a nasvietených fotografií a plagátov nahliada do filmovej

a divadelnej scény 60. rokov. Na druhej strane však vidí obeť, ktoré si následný vpád vojsk a protiokupačné demonštrácie v roku 1969 vyžiadali.

Oddiel *Morava normalizační 1968–1989* sa venuje posledným dvom desaťročiam komunistického režimu na tomto území. Dominantou tejto časti je predovšetkým rekonštrukcia interiéru panelového bytu v 70.–80. rokoch, uniforma tzv. ľudových milícií, trojkolové vozidlo

Velorex či rozmnožovací rámček pre tlač samizdatových textov. Posledná časť expozície je oddelená v samostatnej miestnosti a podáva obraz Moravy od nežnej revolúcie po súčasnosť. Od postupnej demokratizácie štátu, cez rozdelenie republiky až po začlenenie sa do európskeho priestoru. Spája tak záverečné dve témy *Návrat demokracie 1989–1993* a *Současná Morava v súradnicích Evropy*. Celkovo je expozícia zakončená komiksami od maliarky a ilustrátorky Lenky Lomovej, ktorá je autorkou aj štyridsiaticich portrétov významných moravských osobností.

Z obsahového i odborného hľadiska ide o pomerne úplnú expozíciu, pričom každý tematický celok je jasne vymedzený a oddelený úvodným panelom, ktorý návštevníka oboznamuje so všeobecnými informáciami k danému obdobiu. Historické výstavy, obzvlášť takéhoto rozsahu, sa často stretávajú s problémom nadmerného množstva odborných textov, ktorými návštevníka priam zahltia. V tomto prípade sa však návštevník obávať nemusí. Autori expozície efektívne využili dotykové obrazovky. Tie sú súčasťou každého obdobia a riešia jeho čiastkové problémy od politických dejín cez hospodárstvo, kultúru, náboženstvo až po jednotliviny. Výber obsahu, o ktorom sa chce návštevník dozvedieť viac, je teda čisto len v jeho rukách.

Úvodné panely a popisy exponátov sú však jediným informačným zdrojom tejto expozície pre zahraničných turistov. Ich zážitok z expozície je teda značne limitovaný, pretože múzeum neposkytuje komentované prehliadky, ani audiosprievodcov či cudzojazyčnú verziu textov na dotykových obrazovkách. Môžu si teda vystačiť jedine s úvodnými panelmi a popismi, ktoré sú jedine preložené aspoň do anglického jazyka. Pre detského návštevníka sú priamo v expozícii voľne dostupné pracovné listy s vy-

sokou grafickou úrovňou. Tie svojimi úlohami upozorňujú nielen na významné a zaujímavé exponáty, ale rovnako overujú už nadobudnuté znalosti. Nevýhodou je, že ide o tri samostatné, ale nadväzujúce listy. Pre budúcnosť by mohli byť skôr spojené do jedného leporela, ktoré bude ľahšie prenosné. Školské zájazdy zase môžu zažiadať o lektorský výklad realizovaný prostredníctvom múzejných kufríkov. Bohužiaľ, bežný návštevník k nim prístup nemá. O spštenie návštevy sa tiež môže postarať šifrovacia hra, vytvorená k expozícii. Tá je síce dostupná na stránkach cryptomanie,³ avšak samotným múzeom propagovaná nie je.

Z architektonického a prezentačného hľadiska je expozícia na vysokej úrovni. Je potrebné vyzdvihnúť primerané rozloženie pomeru obrazových a trojrozmerných exponátov, rovnako ako ich umiestnenie do priestoru v rámci jasne vymedzenej prehliadkovej trasy. Celkovo expozícia ponúka približne 300 exponátov a množstvo fotografického materiálu z fondu Historického oddelenia, ale i jednotliviny zapožičané Technickým múzeom Brno. Oceníť tiež môžeme využitie atypických konštrukcií – či už ihlanu pre premietanie zostrihu dobových záznamov alebo optického efektu pre navodenie dojmu obrovského cintorína obetí 1. svetovej vojny. Zaujímavá sa autori vyhrali aj s emocionálnym pôsobením na návštevníka, ktorý možno vidieť napríklad v prechode zo „svetlej“ 1. republiky do tmavého priestoru vykresľujúceho hrôzy druhej svetovej vojny. Atmosféru daných období umocňujú audiovizuálne slučky a v druhej polovici makety príslušníkov ozbrojených jednotiek v životnej veľkosti. Celkové osvetlenie expozície je primerané. Svetlá sú súčasťou vitrín, pričom exponáty sú poväčšine nasvietené zhora,

čím vyniknú detaily, a zároveň nevznikajú tieň. Treba vyzdvihnúť aj nevšednú, zato veľmi originálnu tlač fotografií na plexisklo a jej nasvietenie zo zadnej strany. Dodržiavaný je aj zorný uhol a umiestnenie kľúčových predmetov do viditeľnej výšky, čím sú všetky exponáty dokonale čitateľné a dostupné pre dospelých i detských návštevníkov. Pre väčšie objekty, akým je práškovacie lietadlo Zlín Z-37 Čmelák, bola dokonca vybudovaná teraska na detailnejšie pozorovanie menej viditeľných častí exponátu.

Na záverečnú diskusiu je nutné predložiť ešte tri výrazné postrehy z tejto expozície. Jedným z nich je samotné chronologické spracovanie, ktoré je typickým a zároveň jednoduchým spracovaním historickej problematiky. Je však nutné vždy pri historickej téme zachovávať dejovú líniu, a nepokúsiť sa na ňu pozrieť aj z iného uhla pohľadu? Zoberme si príklad Česko-slovenskej výstavy konanej v Prahe, ktorá mapovala sto rokov Československej republiky. Tá sa snažila zhodnotiť premenu jednotlivých sfér v rámci daného obdobia, a nie rozprávať príbeh, ktorý pozná už značná väčšina naspamäť. Preto sa môžeme len pýtať, či je tento spôsob zvolený autormi expozície z dôvodu vytvorenia jasného a jednoduchého komunikačného kanálu medzi expozíciou a návštevníkom. Alebo je tak z dôvodu sledovania školských vzdelávacích programov k výučbe dejepisu, ktoré môže táto výstava svojím obsahom výrazne obohatiť.

Druhým postrehom je fakt, že prevažná časť prezentujúcich exponátov či informácií sa viaže prevažne k Brnu samotnému. Ľahko sa teda môže stať, že po letnej prehliadke si návštevník môže klásť otázku, či sa skrátka autori nepomýli v názve. Panuje tu výrazne nevyvážený pomer dokladov vzťahujúcich sa k Brnu a dokladov vzťahujúcich sa k iným miestam Moravy. Často sa

po informácie tohto druhu musí návštevník dostať starostlivým hľadaním na dotykových obrazovkách. Na druhú stranu je nutné spomenúť, že zvyčajne je pri reflektovaní všeobecných českých dejín stredobodom pozornosti predovšetkým Praha ako hlavné mesto. V prípade tejto expozície hrá túto úlohu práve Brno, čo je nesporne obohacujúcou perspektívou pre návštevníkove chápanie českých dejín.

Posledným a pravdepodobne najzávažnejším postrehom boli samotné popisy, kde autori urobili hneď niekoľko nesprávnych rozhodnutí. V prvom rade sú popisy k fotografiám nejednotné. Klasický návštevník by si síce občasnú zmenu pozadia z čiernej na bielu ani nevšimol, ale fakt, že raz je popis vertikálne a raz horizontálne, už udrie do očí aj laickému návštevníkovi. Návštevník totiž musí neustále otáčať hlavu, aby si prečítal jeho obsah, čo môže mať skôr dopad na seknutie v krku, ako na príjemný zážitok z expozície. Na popisy exponátov zase bola zvolená nevhodná kombinácia farby červený podklad a biele písmo. Tento variant síce pri úvodných paneloch nerobí problém, avšak pri malom písme popisov začne po čase unavovať oči, a to najmä pri takto rozľahlej expozícii. Súhrnné popisy sú jasne viditeľné, vždy na ľavej alebo pravej strane vitríny. Problém nastáva v časti s legionárskymi dokumentmi, kde sa autori snažili zanechať pôvodné popisy predmetov z bývalého legionárskeho múzea. Ide síce o originály, ktoré ale nie sú súčasťou každého vystaveného predmetu. Návštevníkovi je tak predkladaný ďalší súhrnný popis bez číselného zaznačenia predmetov vo vitríne. Zároveň možno ľahko postrehnúť, že niektoré z týchto pôvodných popisov prekrývajú časti iných exponátov. Môžeme si teda klásť otázku, či je pre nás dôležitejšie prezentovať neúplnú časť autentických popisov, alebo vytvoriť súhrnný popis pre vitrínu ako jednotný nedeliteľný celok.

³ Cryptomania [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupný z www: <<https://trails.cryptomania.cz/morava/o-hre/>>.

Nová expozícia *Středoevropská křižovatka: Morava ve 20. století* je rozhodne výrazným doplnením Moravského zemského múzea, ktoré dosiaľ mapovalo históriu Moravy od praveku po obdobie stredoveku. Napriek niektorým menej šťastným technickým rozhodnutiam, najmä pri tvorbe popisov, je to jedinečná expozícia, venujúca sa problematike, ktorá dosiaľ nebola muzeálne spracovaná. To, nakoľko bola úspešná vo svojom ciele, dokumen-

tovaní novodobých dejín Moravy, sa však značne líši podľa cieľového návštevníka. Pokiaľ ním je zahraničný turista bez akejkoľvek znalosti českých dejín, pravdepodobne len ťažko porozumie na základe nepreložených popisov kontextom vystavených predmetov natoľko, aby obohatili jeho chápanie reálií českých dejín 20. storočia. Ak je ním ale žiak či študent so základnými znalosťami dejepisu, má táto expozícia veľký potenciál. Nielen

pre utvrdenie si učiva, ale aj pre výrazné zlepšenie historickej imaginácie o Morave v 20. storočí.

ANNA ANDRISOVÁ

študentka muzeológie a učiteľstva
histórie pre stredné školy,
Ústav archeologie a muzeologie,
Filozofická fakulta,
Masarykova univerzita,
Brno, Česká republika